

A „PRO TRANSYLVANIA“ ORSZÁGOS SEGÍTŐBIZOTTSÁG

Írta: Baneth Sándor, az Országos Bizottság volt ügyvezető
igazgatója.

1916. december 28-án, Károly király és Zita királyné megkoronázásának előestéjén, *a királyné meghívására* a budai várpalota Habsburg-termében egybegyültek a kormány tagjai, az ország zászlósurai, az egyház-fejedelmek, az összes felekezetek főpapjai, az országgyűlés mindkét házának tagjai és a magyar társadalom színe-java, hogy országos bizottságot alakítsanak *a románok által feldúlt Erdélyrészek újrafelépítésére* és a háború által sújtott népének felsegítésére.

Zita királyné megnyitó szavai után *gróf Apponyi* Albert ünnepi beszédében többek között a következőket mondotta:

— Felséged koronázásának előestéjén teszi rá a koronát a szeretetnek egy munkájára, amely munkában összefog az egész magyar társadalom a haza gyöngyének, a szenvedő Erdélynek, támogatására, elpusztult erdélyi falvak újra felépítésére, kétségbeesett erdélyi anyák vigasztalására, veszendő erdélyi gyermekek megmentésére.

A nagy alkotmányos ünnepet közvetlenül megelőzi a mindent átfogó szeretetnek egy nagy ünnepe. És ez jól van így!

Az emberi életnek összes viszonylatait, akár az egyéni, akár a társulásban megnyilvánuló életnek viszonyait, törvény, szabály átkarolni nem tudja. A szabály merev, nem egyéni; a szabály könyörtelen. Kell, hogy a jogszabályon kívül és felette érvényesüljön egy erő, mely hozzá tud simulni azokhoz a dolgokhoz, amiket hossz- és súlymértékkel megmérni, pénzértékben felbecsülni, parancssal és tilalommal szabályozni nem lehetséges. Ez az erő a szeretet. A szeretetet nem lehet kodifikálni, csak az Úristennek. Azért az isteni törvény lépten-nyomon a szeretetről szól és főleg erről. Minden emberi viszonylatban, amelynek külsőségeit jog és törvény szabályozza, a szeretetet e szabályozás fölé helyezi az isteni törvény, a szeretetnek Ura.

De hol volna szükségesebb ez a nagy erő, a szeretet, mint az uralkodó és népek közti viszonyban? Sorsdöntő

ez a viszony. Nemzetek nagysága, milliók boldogsága, uralkodók hatalma függ annak kialakulásától. Azért az összes nemzeteknél nemzedékek bölcsesége fáradozott azon, hogy mentül szabatosabban körülírja az uralkodói és honpolgári jogokat és kötelességeket, hogy mentül bölcsőbb alkotmányokat teremtsen és ezekhez az alkotmányokhoz, azok hagyományaihoz, azok biztosítékaihoz ragaszkodnak a nemzetek lelkük teljes erejével.

A mi nemzetünknek különösen sikerült alkotmányozó munkájában a királyi hatalomnak egy olyan kiépítését létesíteni, amely túlhaladja minden más nemzetnek királyi fogalmát. És mégis, csak borzadva lehetne arra gondolni, ha akár ez a mi alkotmányunk is csak gépiesen zakatolna, szeretetnek híján. Az uralkodói jogok, az azokkal járó óriási felelőségekkel, megpróbáltatásokkal, visszaélési lehetőségekkel és viszont a honpolgári költelességek azokkal a rettentő terhekkal, amiket a honpolgárokra raknak, azokkal az áldozatokkal, amelyeket tőlük kívánnak: mind- ezt szeretet nélkül elképzelni is rettenetes.

Pedig ezt az egy legszükségesebb dolgot szerveznie a legbölcsőbb alkotmánynak sem sikerült. Körülbástyázták biztosítékokkal a közhatalmat, a királyi hatalom minden ágának számára szerveket állapítottak meg, alkotmányos tanácsadókat, kormányközegeket a külügynek, a belügynek, a katonai igazgatásnak, közgazdaságnak, kultúrának, minden ágának, csak éppen a szeretetnek ne volna alkotmányos szervezete? Csak éppen a szeretetben volna magára hagyatva a királyi hatalom?

A választ erre a kérdésre itt látjuk császári és királyi Felséged személyében.

Ahol az emberek szervezőképessége megáll és határaihoz eljut, ott az isteni bölcsesség veszi át a szervezés munkáját s a házasság szent intézményében királynét állított a király mellé.

Alkotmányunk, mely ezt a szervezetet feltalálni nem tudta, legalább fölemelkedett arra a magaslatra, hogy azt szervesen önmagába felvegye, midőn a királynét is megkoronázza ...

... így volt ez nálunk századok óta. Első szent királyunkról és az ő hitveséről feljegyzti a krónika, hogy midőn ő, szent István, hitvestársát a házasságban magához vevén házastársává avatta, azután a szent chrisma és a korona Sordoza által uralkodótársává tette. Tehát uralkodótárs. De vájjon miben? Hiszen az uralkodói jogosítványoknak, amennyiben azokat a törvény megállapítja, egyikét sem bízta alkotmányunk a királynéra. De reábízta azt a törvénnyel meg nem határozhatót, reábízta a szeretetet, reá-

és finom megértései, amelyeknek segítségével nélkül tájékozatlanul barangol még a legnemesebb férfilelek is. Ezért koronázza meg alkotmányunk a királynét is.

És teszi ezt mélységes értelmű szertartással, midőn a királynénak vállára téteti Szent István koronáját. A vállára: a teher hordozásnak, a teherbírásnak j elképező j éré. A teherhordozással hozza tehát összeköttetésbe a királynét alkotmányunk szép szertartása. Az ő hivatása az, hogy a hatalomnak terhe ne legyen súlyos sem a királyon, aki azt bírja, sem a népen, amely annak alája van rendelve. Hogy könnyű legyen neki és könnyű legyen nekünk. Amilyen az írásnak szavai szerint az Urnak terhe, az Urnak igája. Ezt a csodát pedig csak a szeretet képes művelni és ezért helyezi a mi alkotmányunk a szeretet képviselőjét messze minden kormányzék fölé, ezért keni fel őt a szent olajjal és ezért koronázza meg őt Szent István koronájával.

... Ez a magyar nemzet nagyon tud szeretni. Nézz körül, Felséges Királynénk, ebben a hazában. Ott leled mindenütt nagy elődödnök, boldogult Erzsébet királynénknak emlékét. Ott talárod szobrokban, ott talárod törvénykönyvünkben, ott talárod a nép ajkán, ott talárod a szivekben. Így szeretjük mi őt sírjában is, mert ő nagyon szeretett minket. És midőn híre járt annak, hogy a Te szived megnyílt Erdély szenvedései előtt, hogy odasiattél a szomorúak vigasztalására, hogy élére állottál a segítő munkának, akkor jóleső melegség járta át ezt az országot és a népnek ajkaira tódult a nagy szó: *Erzsébet újra jelébredt* I...

Ezután *Ugrón* Gábor javaslatára megalakúit a »*Pro Transsylvania*« Országos Segítőbizottság azzal a céllal, hogy Erdélyben a gyermekvédelmet társadalmilag tervszerűen megszervezze, az erdélyi feldúlt tűzhelyeket újra felépítse és általában a háború által Erdélyben okozott anyagi és erkölcsi károkat enyhítse, a hatóságokkal és a fennálló társadalmi szervezetekkel összhangban, a magyar társadalom áldozatkészsége által rendelkezésre bocsátott eszközök segélyével.

A díszközgyűlés magáévá tette ezeket a célkitűzéseket és a beterjesztett szervezeti szabályzatot elfogadva, az igazgató-tanács elnökévé báró *Jósika* Samu aranygyapjas vitéz, a főrendiház elnöke, ügyvezető igazgatóvá *Baneth* Sándor választatott meg, tagjaivá pedig gróf *Khuen-Héderváry* Károly, v. b. t. t., a Háborúban Feldúlt Tűzhelyeket Ujra-felépítő Országos Bizottság elnöke, báró *Dániel* Gábor, az Erdélyrészi Képviselők Segítőbizottságának elnöke, gróf

Edelsheim-Gyulai Lipót, az Országos Gyermekvédő Liga elnöke, *gróf Mikes Árminná*, *gróf Szécsen Miklósné* és *Ugron Gábor* mellett a minisztériumok kiküldöttei, továbbá a Hadsegélyző Hivatal delegáltjai, valamint az összes erdély-részi főispánok, alispánok, polgármesterek és országgyűlési képviselők. Azonkívül az Otthon írók és hírlapírók köre, a Budapesti Újságíró Egylet, a Vidéki Hírlapírók Egyesülete, a Pázmány Egyesület és a Magyar Szakírók Egyesületének kiküldöttei. Az igazgatótanács munkájában résztvettek azonkívül az Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet, az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egylet, az Erdélyi Pártfogó Egyesület, a Székely Szövetség, a Gyermektanulmányi Társulat, a Katolikus Patronage Egylet, az Orsz. Izr. Patronage Egylet, az Országos Protestáns Patronage Egylet, a Patronage Egyletek Országos Szövetsége, a Stefánia Szövetség, a Fehér Kereszt, a Vörös Kereszt, a József Szanatórium Egylet és a Mentő Egyesület kiküldöttei, valamint az Országos Magyar Gazdaszövetség, az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés, a Gyáriparosok Országos Szövetsége, az Ipartestületek Országos Szövetsége, a Földhitelintézetek Országos Szövetsége, a Fogyasztási és Hitel-szövetkezetek Országos Szövetsége és a Pesti Lloyd-Társulat képviselői.

A számvizsgáló bizottság tagjaivá *Ormódy Vilmos* főrendiházi tag elnöklete alatt megválasztattak *Lánczy Leó* v. b. 1.1., *báró Ullmann Adolf* főrendiházi tag, *báró Madarassy-Beck Gyula* országgyűlési képviselő, *dr. Egry Aurél* m. kir. udv. tan., *Mró Korányi Frigyes*, az O. K. H. vezérigazgatója, *Krausz Simon* és *Walder Gyula*.

A Háborúban Feldúlt Tűzhelyeket Ujrafelépítő Országos bizottság elnöke *gróf Khuen-Héderváry Károly* v. b. 1.1. aranygyapjas vitéz nyomban a díszközgyűlésen bejelentette, hogy a román betörés első hírére megkezdte Erdély részére is a gyűjtést, amely eddig 500.000 koronát eredményezett. Ugyancsak a díszközgyűlésen felajánlottak: *gróf Mikes Ármin* és neje 100.000 koronát, *érdi Krausz Simon* a Magyar Bank és Kereskedelmi r. t. nevében 150.000 koronát, *herceg Eszterházy Miklós*, *csepeli báró Weisz Manfréd*, az Első Magyar Általános Biztosító, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár, a Magyar Általános Hitelbank, a Pesti Magyar

Kereskedelmi Bank 50—50.000 koronát, a Hazai Bank, a Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Intézet 25—25.000 koronát. Egyéb kisebb adakozók összesen 263.429 koronát ajánlottak fel, úgy hogy az Országos Bizottság megalakulása pillanatában már 1,313.429 korona felett rendelkezett.

Zita királyné az ősi szokás szerint a nemzet által neki felajánlott 600.000 korona összegű *koronázási pénzajándékot* szintén a bizottságnak adományozta úgy, hogy a bizottság úgyszólván megalakulása pillanatában már közel két millió koronával, — az akkori viszonyok között, az országnak a két és féléves háború alatt bekövetkezett súlyos anyagi leromlása mellett szinte elérhetetlennek látszott összeg felett rendelkezett. Azonkívül a belügyminiszter 5000 pár bakancsot és 2000 pár gyermekcipőt; a hadügyminiszter 28.000 méter posztót bocsátott a bizottság rendelkezésére.

Azonnal az Országos Bizottság megalakulása után Zita királyné nevében gróf *Mikes Árminné* és gróf *Bethlen Istvánná* a sajtó útján a következő szózáttal fordultak a magyar társadalomhoz:

»Erdélyért bontottuk ki zászlóinkat, az erdélyi gyermekekért, az erdélyi feldúlt tűzhelyekért! Meghallottuk az ellenségkínoztá föld, a szét marcangolt falvak, a megtépett arcú városok jajszavát, szívünkbe markolt az erdélyi bolyongó gyermekek panasza.

Ez a föld a régi magyar szabadság földje, a legősibb magyar virtus itt virágzott, a legszebb magyar nyelv itt zengett, századok tradíciójából itt fakadt a legnemesebb magyar kultúra!

Most értünk szenvedett ez a föld, egész Magyarországért, árnyék borult szent koronánk legékeesebb, legcsillogóbb drágakövére. Erdélyi házak üszkösödtek rommá, hogy épségben maradhasson a mi házunk, erdélyi testvéreink lettek földönfutóvá, hogy nyugodalmasan pihen-hessünk tűzhelyeinknél, erdélyi gyermekek szenvedték el az éhség és szomjúság, az álmatlanság és hontalanság, a bolyongás minden kínját, hogy a mi gyermekeink boldogan játszhassanak és kacaghassanak. Erdély miértünk szenvedett, most nekünk kell síkraszállnunk Erdélyért!

Meg kell váltanunk minden fájdalmat, melyet nekünk szánt az ellenség, de melyet érettünk szenvedett el Erdély. Adjunk, nyissuk meg szívünket. Gondoljunk a mi épségben maradt tűzhelyeinkre, amikor felépítjük Erdély feldúlt tűzhelyeit, gondoljunk a mi megkímélt gyermekünkre, amikor letöröljük az erdélyi gyermekek könnyeit.«

Gróf Mikes Arminné és gróf Bethlen Istvánné eme szózatának minden várakozást felülmúló eredménye volt. Nemcsak idebent az országban, de kint a lövészárkokban vitézen küzdő katonáink körében is. Az Erdély hős védelmezője, *József* főherceg parancsnoksága alatt álló I. hadsereg körében megindított gyűjtés 120.415 korona 28 fillért eredményezett, ami legjobb bizonyítéka volt hazánk védelmében vérző hős fiaink szerető jó szívének. íme, katonáink még a háború idegölő fáradalmai és élet veszedelmei közepette sem feledkeztek meg azokról a benső kötelékekről, amelyek lövészárkaikat elhagyott otthonaikkal összefűzték és amikor mindenki a táborban is, idehaza is szívesen áldozta életét és vagyonát a honért, egyúttal mindenkinek lelkét, a főhercegi hadvezérét és az egyszerű katonáét is áthatotta az a gondolat, hogy amit a fegyverek elpusztítottak, azt a szív melegének kell újra felépíteni.

A király, királyné és Ottó trónörökös koronázási díszruháiból és a koronázáson résztvett főúri családok díszruháiból gróf *Mikes Arminné* és *Vészi Margit* által a Nemzeti Múzeumban rendezett kiállítás 46.417 K 40 fillért jövedelmezett. Gróf *Tisza István* miniszterelnök a koronázási ünnepély alkalmával felállított tribünök jövedelméből 18.168 K 50 fillért, *Teleszky* János pénzügyminiszter pedig a hadibélyegek jövedelméből 29.614 koronát juttatott az akciónak. Az *Est* útján 16.752 korona 23 fillér, a *Pester Lloyd* útján 4625 korona gyűlt egybe. *Nemes Jász-N agykún-Szolnok vármegye* lelkes felhívása folytán hazafias törvényhatóságaink összesen 1,675,138 koronát ajánlottak fel.

Mindent összegezve, 1918. május 31-ig 6,990.277 korona 49 fillér folyt be, melyből a budapesti és kolozsvári irodáknak a megalakulás óta eltelt 16 hónap alatt kiadott 36.203 korona 89 fillér összegű ügyviteli költsége leszámításával 6,954.073 korona 60 fillér maradt a jótékony célra.

Ebből kiadatott 1918. május 31-ig:

a felruházási akció keretében készült és kezelt 116.531 ruhadarab és 97.340 pár új gyermekcipő és javított bakancs előállítására, illetőleg a legnagyobbbrészt a királyné útján ajándékba kapott ruhák

és cipők javítására ..... K 518.162.16

a napközi otthonok keretében összesen
 1.634.121 napi gyermekellátásra, tekintettel a nagyszámú természetbeni adományokra ..... K 1,066.806.82
Erdély újrafelépítésére átadatott a gróf Tisza István elnöklete alatt álló »Háborúban feldúlt tűzhelyeket újrafelépítő országos bizottságnak«..... K 1,331.254.80
gyermekvédelmi tanfolyamra és különféle segélyezésekre..... K 27.560.—
 úgy hogy az Országos Bizottságnak 1918. május 31-én 4,010.289.82 K felajánlott adomány állott rendelkezésére.

II.

A keleti front felszabadultával az Országos Bizottság feladatát befejezettnek látván, azon kérdés merült fel, miként használtassák fel a felajánlott összegeknek ez a még ki nem adott része. A végrehajtó bizottság elhatározta, hogy a még kezén lévő 4,010.289.82 korona a következőképpen osztassák fel:

I. *A Királyné megkoronáztatása* alkalmából a nemzet által felajánlott *koronázási ajándék 600.000 koronájából*, melyre nézve Ő Felsége kifejezetten kikötötte, hogy állandó intézmény céljára fordítandó, alapítvány létesített az oláh betörés által sújtott részek gyermekegészségügyének felkarolására és támogatására Kolozsvárit »*Zita királyné Pro Transsylvania Gyermekkorház*« nevet viselő egészségügyi intézmény javára, a hadiárvak és szegénysorsú beteg gyermekek gyógyítására.

II. A nem különleges rendeltetéssel felajánlott adományokból és napközi otthonok céljaira adott hozzájárulásokból megtakarított összegekből a »*Zita Királyné Pro Transsylvania Gyermekegészségügyi Alapítványra*« 600.000 korona fordított, melynek csak kamatai használhatók fel gyermekegészségügyi célok állandó szolgálatára, további 330.000 korona pedig öt év alatt költségvetésileg az erdélyi gyermekegészségügyi szükségletek kielégítésére használtatott volna fel, meglevő *gyermekszanatóriumok, dispensairek* segélyezésére és ilyen új intézmények létesítésére. Ugyan-csak egy Háromszékvármegyében létesítendő *gyermek-*

védelmi intézmény céljaira fordított alapítványszerűen gróf Mikes Ármin és neje 100.000 korona összegű nemeslelkű alapítványa.

III. Báró Rottenthal Henrikné által Kolozsvárt! létesített *anya- és csecsemővédelmi intézmény* támogatására 60.000 kor. fordított.

IV. A magyar kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium által *népinternátusok* céljaira adományozott 518.000 kor. tőke emelésére 200.000 kor. alapítvány és 200.000 kor. 10 év alatt költ ség vetési lég felhasználható összeg fordított, népinternátusokra rendkívül nagy szükség lévén különösen Erdélynek, ahol a román betörés által leginkább sújtott keleti és délkeleti vármegyékben, de másutt is a hadiárvák, valamint a szétszórta az iskoláktól nagy távolságban lakó szegénysorsú gyermekek részére csakis úgy lehet az iskoláztatást biztosítani s egyúttal őket egészségügyileg is szorosabb felügyelet alá vonni, ha ilyen egyszerű népinternátusban helyeztetnek el.

V. A királyné nevét viselő *napközi otthonok* áldásos működése folytán a gyermekek egészségi állapota a múltakhoz képest igen kedvezően alakult; szükségesnek mutatkozott ennél fogva, hogy az akció rendszeresen folytattassék. Erre a célra 600.000 kor. alapítvány és ezenkívül 200.000 korona költségvetésileg felhasználható összeg fordított.

VI. Minthogy a züllésnek kitett szegénysorsú hadiárváknek és gyermekeknek nemcsak egészségügyi, de erkölcsi gondozása, a haza iránti hűség és tiszteletben, valamint a vallásos érzésekben való nevelése is feltétlenül szükséges, ennél fogva a gyermekgondozásnak egy további feladatát képezte a már meglévő *ifjúsági egyesületek támogatása*, ott pedig, ahol szükséges, újak alapítása. Éppen ezért erre a célra 100.000 kor. alapítványi tőke lett kiharósítva.

Mindezen I—VI. alatt felsorolt alapítványok kezelése *a gróf Bethlen István elnökle alatt alakult »Az Erdélyi Gyermekekért* egyesületre ruháztatott és a felosztás időpontjában a fentiekén kívül még megmaradt összegből egy 600.000 koronás további alapítvány bocsáttatott az új egyesület rendelkezésére, hogy ennek kamataiból a királyné által az Országos Segítőbizottság létesítésekor kitézött *gyermekvédelmi célok állandó és rendszeres szolgálatára meg-*

felelő szervezet létesíttessék, kellő hozzáértéssel és szaktudással bíró oly tisztviselőkkal, akik egész munkásságukat e céloknak szenteljék és ezek megvalósítását élethivatásuknak tekintsék.

Végül az összesen 2,860.000 koronát kitevő és alapítványt képező összegen felül maradó készpénz és künnlevőség ugyancsak az *Erdélyi Gyermekért* alakult egyesületnek adatott át költségvetésileg való felhasználás céljaira.

Az Országos Segítőbizottság vagyona és irattára 1918. évi június hó 30-án a főrendiház alelnöki termében levő hivatalos helyiségekben báró *Jósika Samu* v. b. t. t., *Ugrón Gábor* v. b. t. t. és *Baneih Sándor* által átadatott gróf *Bethlen István* v. b. t. t., *dr. Boér Elek* egyetemi tanár és *dr. Korbuly József* kezéhez, mint az Erdélyi Gyermekért alakult egyesület megbizottainak.

Ezzel a világháborúnak ez a legnagyobb segítőbizottsága, amely boldogtalan végű Károly királyunk és Zita királyné megkoronázásának előestéjén oly ragyogó külsőségek közt indult útjára, még a nagy összeomlás előtt befejezte működését és a magyar társadalom nagylelkű áldozatkészsége által rendelkezésre bocsájtott aranykorona-milliók még kezén levő részének átadásával a gyorssegély kereteit túlhaladó nemzetvédelmi és emberbaráti célkitűzéseinek állandó jellegű megvalósítását »Az Erdélyi Gyermekért« alakult egyesület elnökében gróf *Bethlen István* személyében rábízta arra a férfiúra, akire a nagy összeomlás bekövetkeztekor az erdélyi gyermekek védelménél és a háborúban feldúlt erdélyrészi tűzhelyek újrafelépítésénél sokkal nagyobb méretű történelmi hivatás hárult.